

Košela s predkom

Výstava *Predok* je venovaná doplnku, ktorého použitie v tradičnom mužskom odevu vojvodinských Slovákov nie je dlhotrvajúce, ale časom sa táto dekorácia na košeli stala rozpoznateľným symbolom ich etnickej identity. Slovenskú košeľu, teda košeľu s predkom, spoznáme podľa vyšívanéj prednej časti (predka), ktorá bola ako plastrón našitá na pánskych sviatočných košeliach, ale aj na vzpriamený golier, tzv. ruský, ktorý sa zapínal naboku. Odtiaľ pochádza aj názov pre vyšívajú výzdobu na košeli predok s golierom. Častým doplnkom boli manžety zdobené rovnakou technikou. Predky sa dali vyrobiť dvoma spôsobmi - vyšívaním a tkaním. Vystavené sú predky a košele s predkom, ktorých výzdoba je vyrobená nasledujúcimi technikami: tkaním, krížikovým stehom, plnou a ažúrovou výšivkou, plochým saténovým stehom a štikovaním.

Pôvod, čas vzniku a popularizácia košiel s predkom sú známe. Totiž oni vznikli ako dôsledok snáh mnohých slovenských intelektuálov na upevňovaní národného povedomia v rakúsko-uhorskej monarchii (v dnešnej Slovenskej republike). Popularizácia košele s predkom súvisí so Združením slovenských žien Živena, ktoré bolo založené v roku 1869 v centre slovenskej národnej myšlienky – Turčianskom Sv. Martine. Jednou z úloh Živeny bolo propagovať ručné práce slovenských žien. Ručná výšivka sa stala národným a zjednocujúcim prvkom a sviatočný ľudový odev znakom, ktorý predstavuje národnú myšlienku. Košela s predkom však pochádza z túžby niektorých slovenských intelektuálov zdôrazniť svoju národnú identitu. Vďaka aktivitám Jána Kmeťa, Pavla Socháňa a Drahotíny Križko-Kardossovej vznikli predky pre modernú mužskú košeľu, na ktorej boli aplikované motívy zo slovenskej ľudovej

ornamentiky. Nosili sa počas rôznych osláv, ako napríklad Augustové slávnosti v Martine, počas volieb, ale aj počas rodinných stretnutí.

Košele s predkom u vojvodinských Slovákov

Košela s predkom tak vo svojom nepretržitom trvaní prešla cestu od národného symbolu vyššej spoločenskej vrstvy na Slovensku koncom 19. a začiatkom 20. storočia ku kultúrnemu a etnickému znaku identity slovenského národnostného spoločenstva v Republike Srbsko. Snahy zachovať košeľu s predkom na týchto priestoroch vyplývali práve z potreby vojvodinských Slovákov udržiavať symboly svojej identity v čase, keď sa po roku 1918 formovali štátne hranice. Kultúrne väzby s domovskou krajinou, vtedajšou Československou republikou, sú veľmi živé a národne orientovaní intelektuáli medzi juhoslovanskými Slovákami intenzívne pracujú na zachovaní špecifik svojej identity. Ján Kmeť sa domnieva, že to bolo obdobie, ktoré prinieslo nový prílív slovanstva medzi slovenských intelektuálov v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov. Mimoriadne dôležité bolo aj založenie Spolku slovenských žien v roku 1920, ktorý v nasledujúcom roku zmenil názov na Spolok československých žien. Predsedníčka Spolku, Štefánia Mičáteková, bola tiež dlhoročnou členkou „Živeny“ a organizovala kurzy výroby predkov pre košele po slovenských dedinách, najskôr v Kovačici v roku 1921.

Tiež je nevyhnutné poukázať na skutočnosť, že v 21. storočí sa deje akýsi návrat košele

s predkom do Slovenskej republiky. Totiž, ona sa v súčasnosti stáva symbolom identity tzv. migrantov navrátilcov, príslušníkov slovenskej menšiny zo Srbska, ktorí pravdepodobne odchádzajú na Slovensko navždy – prinavracajú sa do svojej domovskej krajiny. Presne v krajine, kde vznikla pred viac ako storočím na základe myšlienky o formovaní slovenského národa, sa táto košela stáva symbolom miestnej – vojvodinskej / srbskej identity Slovákov zo Srbska. Vďaka jej nepretržitému používaniu, ako i samotnej výrobe predkov, teda celej košele, kandiduje košela s predkom na Zoznam prvkov nehmotného kultúrneho dedičstva Srbska.

Mr. Katarína Radisavljevićová,
muzeálna poradkyňa

Múzeum vojvodinských Slovákov

PREDOK

symbol etnickej identity
vojvodinských Slovákov

8. 8. – 29. 10. 2021

Báčsky Petrovec

Organizátor výstavy a vydavateľ
Múzeum vojvodinských Slovákov
Maršala Tita 23, 21470 Báčsky Petrovec

Hlavný a zodpovedný redaktor
Mgr. Anna Sěčová-Pintířová

Autorka projektu
Mr. Katarína Radisavljevićová

Autori výstavy
Mr. Katarína Radisavljevićová
Mgr. Marijan Pavlov

Recenzent katalógu
Dr. Saňa Zlatanovićová, Etnografický inštitút SANU

Texty do srbčiny preložili
Mgr. Marijan Pavlov, Mgr. Zdenko Lončar

Srbské texty lektorovala
Branka Poljaková

Texty do slovenčiny preložili
Mgr. Marijan Pavlov, Mgr. Zdenko Lončar

Slovenské texty lektorovali
Zuzana Medveďová-Koruniaková
Annamária Boldocká-Grbićová

Dokumentarista
Mgr. Zdenko Lončar

Dizajn tlačeneho materiálu a katalógu
Mgr. Zdenko Lončar

Fotografie etnografických predmetov
Indira Kandićová Nazzalová

Konzervácia
Bojana Kostićová-Krčadinacová

Expozícia
Mgr. Marijan Pavlov
Mgr. Zdenko Lončar
Mr. Katarína Radisavljevićová

Príprava do tlače
Mgr. Zdenko Lončar

Tlač
Scan & Print, Báčsky Petrovec

Realizáciu výstavy a katalógu
finančne podporili
Pokrajinský sekretariát pre kultúru, informovanie
a vzťahy s náboženskými spoločenstvami
AP Vojvodiny
a Obec Báčsky Petrovec.

